

# O‘ZBEKISTONDA AYOLLAR TADBIRKORLIGI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA IQTISODIY KO‘RSATKICHLAR TAHLILI

Z.R.Xusanova<sup>1</sup>

1. Andijon davlat universiteti, Andijon, O‘zbekiston.

**Correspondence:** Xusanova Zulfiya Raxmatullayevna, *Andijan State University*, Andijan, Uzbekistan. **e-mail:** xusanovazr@mail.ru

**Received:** 15 October 2025; **Accepted:** 10 November 2025; **Published:** 24 December 2025.

**Abstract.** Ushbu maqolada O‘zbekistonda ayollar tadbirkorligining bugungi holati, rivojlanish tendensiyalari va iqtisodiyotdagi o‘rni tizimli tahlil qilingan. Tadqiqotda ayollar boshqaruvidagi korxonalar sonini o‘shishi, ularning sohalar va hududlar kesimidagi taqsimoti, shuningdek, sof foyda dinamikasi Pareto usuli yo‘rdamida o‘rganilgan. Shuningdek, maqolada ayollar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlashning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari, xususan, tijorat banklari tomonidan ajratilayotgan imtiyozli kreditlar va xalqaro tashabbuslarning ahamiyati yoritilgan.

**Keywords.** ayollar tadbirkorligi, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik, tashkiliy-iqtisodiy mexanizm, imtiyozli kreditlash, investitsion jozibadorlik, gender tengligi, Pareto tahlili, xalqaro moliya institutlari, bandlik va daromad.

**Kirish:** Jahonning ko‘pgina mamlakatlarida bo‘lgani kabi O‘zbekistonda ham tadbirkorlik sohasi kundan-kunga rivojlanib iqtisodiyotning asosir driver sohalaridan biriga aylanib bormoqda. Ayniqsa so‘ngi yillarda mamlakatda barcha sohalar singari tadbirkorlik sohasida ham qator islohotlarning amalga oshirilishi sohada daromadlarning oshishi va yangi ish o‘rinlarining yaratilishiga turtki bo‘ldi. Bugungi kunda mamlakatda tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘illanayotgan nafaqat erkaklarning soni, balki ayollarning soni ham ortib borayotgani, mamlakatda ayollarning ijtimoiy va iqtisodiy mavqei yaxshilanayotganini ko‘rsatadi.

**Adabiyotlar tahlili va metodologiya:** Ayollar tadbirkorligini rivojlantirish bo‘yicha ko‘plab iqtisodchi olimlar tadqiqot ishlari olib borishgan. Xususan, H. Madhobi o‘zining tadqiqot ishlarida ayollar tadbirkorligini tashkil etishda biznes loyihani aniqlashtirish, uni moliyalashtirish masalalarini tadqiq etgan. Shuningdek ushbu olim ayollarning tadbirkorligini rivojlantirish orqali jamiyat taraqqiyotining barqaror rivojlanishini ham izohlab bergan[1]. Angliyalik iqtisodchi Klare Brindley o‘zining tadqiqot ishlarida tadbirkorlik faoliyatida ayollar uchun imkoniyat va to‘siqlarga alohida e‘tibor qaratgan. Ushbu olim tadbirkorlikda jinsga xos iqtisodiy munosabatlar, qaror qabul qilishlar, moliyaviy risklar bo‘yicha tadqiqotlar olib borgan. Ushbu olim fikricha, “kichik biznesni tashkil etish va uni yuritishda gender bilan bog‘liq tafovutlar unchalik sezilarli emas, balki yangi tadbirkorlikni rivojlanishi ko‘proq biznes reja va moliyaviy ko‘mak va boshqa omillarga bog‘liq”[2] deya ta‘kidlaydi. Shvetsiyalik iqtisodchi H.Ahl tadqiqotlarida erkak va ayol tadbirkorlarning tadbirkorlik faoliyatini tahlil etadi. U o‘zining tadqiqotlari natijasida ayol tadbirkorlarning ko‘p holatlarda kichikroq biznes turini tanlashga moyilligining o‘ziga xos xususiyatlarini ochib beradi. Bunda ayollarni ko‘proq tadbirkorlik sohasiga jalb etish, ularga tashkiliy-iqtisodiy masalalarda ko‘maklashish bo‘yicha taklif va yechimlar ishlab chiqqan[3]. Nobel mukofoti sovrindori G.S.Bekker ayollar tadbirkorligi bo‘yiha ham bir qancha yondashuvlarni ilgari surgan. Ushbu olim o‘zining tadqiqot ishlarida uy xo‘jaliklarida mehnat taqsimoti, xo‘jalikning ishlab chiqarish bilan bog‘liq bo‘lgan vazifalari hamda ushbu jarayonlarda ayollarni qo‘llab quvvatlashga qaratilgan masalalar yechimi bo‘yicha tadqiqot olib borgan[4]. MDH mamlakatlaridan ham bir qancha olimlar ayollar tadbirkorligi va u bilan bog‘liq bo‘lgan iqtisodiy munosabatlar bo‘yicha tadqiqot ishlari olib borishgan. Xususan, iqtisodchi L.V.Babayevaning

tadqiqot natijalariga ko'ra, tadbirkorlik faoliyatida ayollar barqaror biznes yuritishda va xodimlar bilan bo'ladigan boshqaruv munosabatlarida har doim faoldirlar va xodimlarni malaka talabidan kelib chiqqan holda ishlab chiqarishga jalb etadilar[5]. A.V. Alimpiyeva tomonidan ayollarning biznes sohasidagi xatti-harakatlari o'rganilib, bu borada ayollarning tadbirkorlik faoliyatida o'ziga xos motivatsion boshqaruv usullari, innovatsion g'oyalarga bo'lgan qarashlari tahlil etilgan. Shuningdek ushbu olim ayollar tadbirkorligining oilaviy munosabatlarga ta'sirini ham o'rgangan[6].

Ushbu maqolada ayollar tadbirkorligi bo'yicha tadqiqotlarni olib borgan iqtisodchi olimlarning maqolalari o'rganilgan. Soha vakillarining fikrlarini mulohaza qilish asosida tizimli tahlil va qiyosiy taqqoslash usullaridan foydalanilgan.

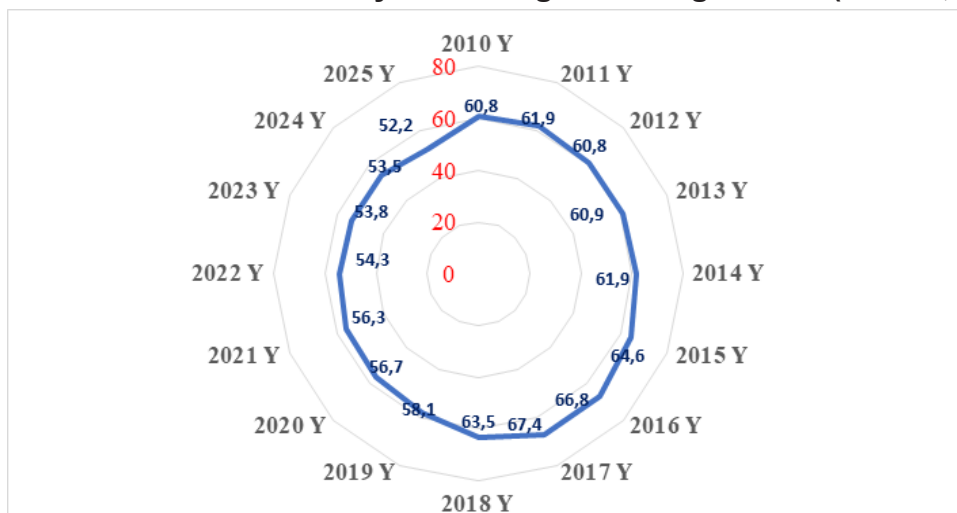
**Muhokama va natijalar:** Tahlillarga ko'ra, mamlakatda 2026-yilning 1-yanvar holatiga ko'ra 18,9 mln.dan ortiq xotin qizlar istiqomat qilmoqda. Bu ko'rsatkich jami aholining deyarli yarmini tashkil etib, jamiyatda ayollarning rolining qanchalik ahamiyatli ekanligini, ularning iqtisodiy jarayonlarda ishtirokini kuchaytirish zaruratini ko'rsatmoqda.

Yangi iqtisodiy islohotlar sharoitida ayollar tadbirkorligi mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismiga aylanib bormoqda. "2026- yilda respublikada jami 474899 ta korxon va tashkilotlar faoliyat yuritayotgan bo'lsa, shundan bo'lib shundan 403767 tasini kichik tadbirkorlik subyektlari tashkil etmoqda". [8] Kichik tadbirkorlik subyektlari mamlakat iqtisodiyotida muhim ahamiyat kasb etib jami Yalpi ichki mahsulot hajmining 49,7 fozini tashkil qilmoqda(1-rasm).

Keltirilgan 1- rasmdan ko'rinib turibdiki, yillar davomida kichik tadbirkorlik subyektlarining YalMdagi ulushi o'zgaruvchan bo'lgan. 2010-2017-yillar oralig'ida bu ko'rsatkich doimiy o'sish tendensiyasiga ega bo'lib, 2017- yilda umumiy YalMning 67,4 foizini tashkil etgan hamda shu davrdan so'ng doimiy pasayish tendensiyasiga ega bo'lib, 2025 yilda umumiy YalMning 49,7 foizini tashkil etdi.

1-Rasm.

Kichik tadbirkorlik subyektlarining YalM. dagi ulushi (Foizda, yillar kesimida)[7]



"Mikro, kichik va o'rta tadbirkorlik O'zbekiston iqtisodiyotining ajralmas qismi bo'lib, ro'yxatga olingan barcha tadbirkorlik subyektlarining qariyb 89 foizini tashkil etadi. 2025-yil 1-yanvar holatiga ko'ra, O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan kichik biznes va mikrofirmalarning umumiy soni 358 mingdan ortiqni tashkil etdi. 2024-yilda respublikada aholining 5,2 mln.ga yaqin qismi tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullangan bo'lib, shundan 2,1 mln. nafarini ayollar tashkil qilgan, bu esa mamlakat iqtisodiyotida ayollarning qanchalik muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi"[9].

Ayollar tadbirkorligi qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining takomillashuvi natijasida xotin-qizlar boshqaruvidagi tadbirkorlik subyektlarining soni so'ngi yillarda davomli o'sib bormoqda. Xususan, amalga oshirilgan tahlil natijalariga ko'ra, 2025-yilning 1-yanvar holatiga ko'ra mamlakatda ayollar tomonidan tashkil etilgan va boshqariladigan 43,860 ta tadbirkorlik subyektlari faoliyat yuritmoqda

va bu ko'rsatkich olding yilning mos davriga nisbatan 2, 611 birlikka yoki 6,3 foizga oshgan. Hududlar kesimida esa eng ko'p tadbirkor ayollar Toshkent shahrida faoliyat ko'rsatib, ular boshchiligidagi tadbirkorlik subyektlari soni 12,814 tani tashkil etmoqda. Eng past ko'rsatkich esa Andijon va Namangan viloyatlariga to'g'ri kelib, mos ravishda 1227 va 1130 tani tashkil etmoqda (1-jadval).

Ushbu ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, Andijon va Namangan viloyatlarida ayollar tadbirkorligini tashkil etish va rivojlantirish bo'yicha yetarlicha muamollar mavjud. Ushbu viloyatlarda ham respublikaning ayollar tadbirkorligi bo'yicha ilg'or viloyatlari tajribalarini amalga oshirish zarur.

**1-jadval**

**O'zbekiston Respublikasi va viloyatlarda ayollar boshchiligidagi kichik korxonalar va mikrofirmalar soni(yillar kesimida, sonda)[10]**

Hudud nomi	Yillar	2015	2020	2021	2022	2023	2024	2025
O'zbekiston Respublikasi		30184	35912	36428	36472	39078	41249	43860
Andijon		851	1012	1021	1027	1098	1158	1227
Buxoro		1699	2013	2034	2050	2212	2168	2434
Farg'ona		1410	1686	1695	1700	1806	1976	2035
Jizzax		954	1121	1138	1150	1238	1166	1366
Namangan		856	1018	1027	1030	1111	1094	1130
Navoiy		3204	3802	3845	3866	2188	1953	2025
Qashqadaryo		1402	1664	1684	1690	1809	1796	1879
Qoraqalpog'iston Respublikasi		2018	2390	2417	2430	2593	3202	2866
Samarqand		2060	2439	2466	2475	3289	3723	3905
Sirdaryo		894	1062	1079	1090	1180	1198	1252
Surxandaryo		1753	2087	2108	2120	2290	2120	2656
Toshkent sh.		8045	9558	9703	9764	10906	12055	12814
Toshkent vil.		3925	4662	4720	4760	4995	5305	5598
Xorazm		1815	2159	2185	2200	2363	2335	2673

Yuqorida keltirilgan 1-jadval ma'lumotlariga asosan mamlakatda 2015-yilda 30184 ta tadbirkorlik subyektlari ayollar tomonidan boshqarilgan bo'lsa, 2022-yilga kelib 36472 taga yetgan hamda bu ko'rsatkich doimiy o'sish tendensiyasi qayd etib, 2025- yilda 43860 tani tashkil etgan va yillik o'rtacha 6,5-6,8 foiz o'sishni qayd etgan. Ayniqsa, Toshkent shahri va viloyati hamda Samarqand viloyati ayollar tadbirkorligi bo'yicha boshqa hududlarga qaraganda anchagina yuqori o'sish qayd etgan bo'lsa, Navoiy viloyatida esa tahlil qilingan dastlabki davrga nisbatan 2025-yilda pasayish kuzatilgan. Andijon viloyatida garchi ayollar tadbirkorligi subyektlari soni nisbatan pastroq bo'lsada, ammo yillar davomida doimiy o'sish tendensiyasiga ega bo'lib, 2025-yilda 1227 tani tashkil etgan.

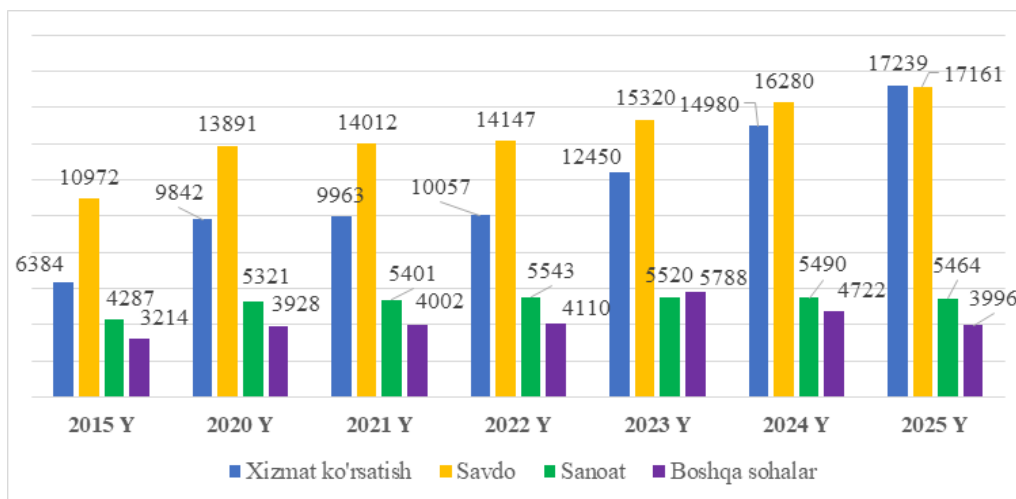
So'ngi yillarda mamlakatda xotin-qizlarni har tomonlama qo'llab quvvatlash, ularning har bir sohada ilmiy salohiyatini oshirishga va huquqlarini mustahkamlashga qaratilgan chora tadbirlar natijasida, bugungi kunda ayollar mamlakatning barcha iqtisodiy va ijtimoiy sohalarida faoliyat yuritmoqda. Xususan, milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, "2024-2025- o'quv yili boshida O'zbekiston Respublikasidagi oliy ta'lim muassasalarida 49,6 ming o'qituvchi(o'rindoshlarsiz) mehnat faoliyatini amalga oshirgan va ularning 22,9 ming nafari yoki 46,2 foizini ayollar tashkil etganligi"[11] mamlakatda qanchalik gender tengligiga e'tibor qaratilayotganini ko'rsatadi. Shuningdek, xotin-qizlarning tibbiyot sohasida ham ulushi ham ortib bormoqda. "2025-yil 1-yanvar holatiga ko'ra barcha mutaxassisliklar bo'yicha shifokorlar soni 107,5 ming nafarni tashkil etgan, shundan 50,1 ming nafarini yoki 46,6 foizini ayollar tashkil etgan"[12]. Bu kabi jamiyatning turli xil sohalarida faol ishtirok etishi ayollarga qo'shimcha moliyaviy mablag'lar imkoniyatini yaratib o'zlarining tadbirkorlik

faoliyatlarini boshlashlariga zamin yaratadi.

Iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha tahlil natijalari ko'rsatishicha, mamlakatdagi tadbirkor xotin-qizlarning eng ko'pi xizmatlar sohasida tadbirkorlik faoliyatlarini olib bormoqda. 2025 yilning 1- yanvar holatiga ko'ra, ayol tadbirkorlarning 17239 nafari xizmatlar sohasida, 17161 nafari savdo sohasida, 5464 nafari sanoatda va 3996 nafari esa boshqa sohalarda faoliyat yuritmoqda. Mamlakatda so'ngi yillarda xizmatlar sohasining jadal rivojlanishi ayollarni ham bu sohaga keng jalb qilishda muhim ahamiyat kasb etib, 2015 yilda xizmat ko'rsatish sohasida 6384 nafar ayollar faoliyat ko'rsatgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 2022-yilda 10057 nafarni hamda 2025 -yilda esa 17239 nafarni tashkil etgan. Savdo sohasida ham xotin -qizlar doimiy ravishda faol ishtirok etib kelayotganini ko'rish mumkin. 2015-yilda 10972 nafar xotin-qizlar savdo sohasida faoliyat yuritgan bo'lsa, 2020-yilga kelib bu ko'rsatkich 2919 nafarga oshgan holda 13891 nafarga yetgan hamda 2025-yilda esa 17161 nafarni tashkil etgan (2-rasm).

2- rasm.

**O'zbekiston Respublikasida ayollar boshqaruvidagi tadbirkorlik subyektlari soni(iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha, yillar kesimida)[13]**



Garchi sanoat sohasi ham biroz og'ir mehnat hisoblansada, bu sohada ham ayollar doimiy faoliyat yuritib kelmoqda. Sanoat sohasidagi tadbirkor ayollar 2015-yilda 4287 nafarni, 2022-yilda esa 5543 nafarga yetgan bo'lsada, bu ko'rsatkich 2025-yilda 79 nafarga pasayib, 5464 nafarni tashkil etgan. Bu pasayish sanoat sohasida ish jarayonlarini tashkil etish va ishlab chiqarilgan mahsulotlarni sotish jarayonlari nisbatan murakkabroqligi bilan bog'lanadi. Iqtisodiyotning boshqa sohalarda ham ayollar o'zlarining tadbirkorlik faoliyatlari bilan shug'ullanib kelmoqda. Boshqa tarmoqlarda faoliyat ko'rsatayotgan ayollar nisbatan kam bo'lsada, ammo ular mamlakatning rivojlanishida ma'lum darajada o'zlarining hissalarini qo'shmoqda.

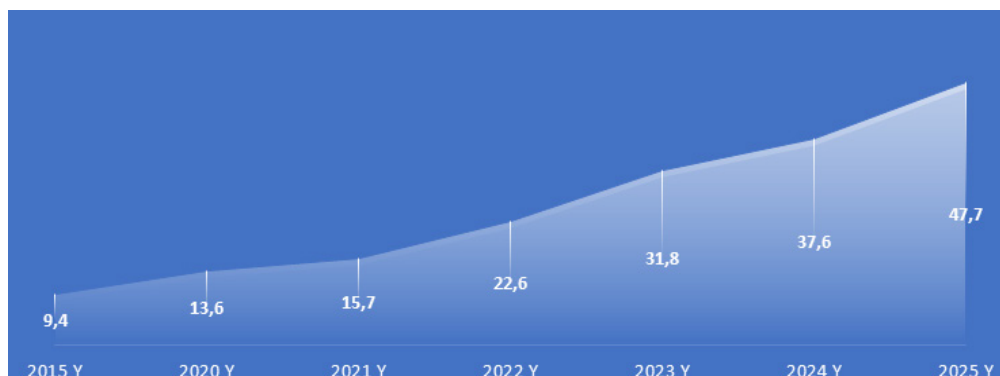
Ayollar tashkil etgan va boshqarayotgan kichik korxonalar va mikrofirmalarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, xususan, ularga bizneslarini boshlashlari uchun moliyalashtirish manbalarini topishga ko'maklashish, tadbirkorlik sohasida asosiy bilim va ko'nikmalarni berish hamda ishlab chiqarilgan mahsulot va xizmatlarni sotish uchun bozorlarni topishga ko'maklashish natijasida ayollarning tadbirkorlik faoliyatlaridagi daromadlari sezilarli darajada oshmoqda. Jumladan, xotin-qizlar boshqariladigan korxonalar tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulot va xizmatlarni sotishdan tushgan sof foyda 2015- yilda 9,4 trln. so'mni tashkil etgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 2022-yilda 22,6 trln. so'mni qayd etib, oldingi yil bilan solishtirganda qariyb 7 trl. so'mga ko'paygan. 2025-yilda esa 47,7 trln. so'mni tashkil etgan va bu ko'rsatkich 2024-yilning mos davri bilan solishtirganda 10,1 trln. so'mga ko'proq bo'lgan (3-rasm).

Tadqiqot ishida 2015-2025 - yillar oralig'ida tadbirkor ayollarning sof foydasi dinamikasini tahlil qilish maqsadida Pareto usuli amalga oshirildi. Mazkur usul orqali o'rganilgan davr mobaynida umumiy natijaga eng katta hissa qo'shayotgan davrlarni aniqlash imkoni mavjud bo'ladi va sohadagi

yutuq va kamchiliklarni aniqlashga yordamlashadi. Pareto diagrammasi orqali amalga oshirilgan tahlil natijalariga ko'ra, ayollar tomonidan boshqariladigan korxonlarning umumiy daromadining 80 foizi 2019-yildan keying davrga to'g'ri kelmoqda. Bu esa so'ngi yillarda mamlakatda ayollar tadbirkorligiga e'toborning oshayotgani va bu sohada tadbirkor xotin qizlarning sof daromadi sezilarli darajada oshayotganini ko'rsatadi (4-rasm).

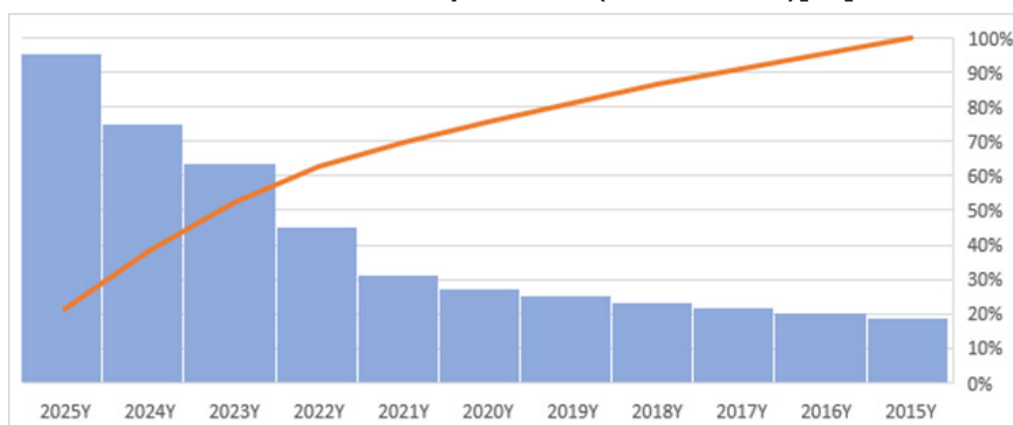
3-rasm.

**Ayol rahbarlar boshqaruvidagi korxonlarning sof daromadi (trln. so'mda)[14]**



4-rasm.

**Ayollar tomonidan boshqarilayotgan korxonlarning sof daromadining Pareto diagrammasi orqali tahlili (trln. so'mda)[15]**



4-rasm ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda so'ngi o'n yillikning eng yuqori natijasi qayd etilib, shu yili so'ngi o'n yillikdagi umumiy tadbirkor ayollar qayd etgan sof daromadning 21,3 foizi, 2024- yilda esa 16,8 foizi yaratilgan. Yuqoridagi natijalardan ko'rinib turibdiki, so'ngi yillarda mamlakatda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda ayollar tadbirkorligini rivojlantirish ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Bu jarayonda ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash uning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish alohida strategik ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekiston xotin qizlarni tadbirkorlikka jalb etish, ularni qo'llab-quvvatlash borasidagi chora tadbirlarni tizimlashtirish maqsadida We-Finance Code xalqaro tashabbusiga qo'shildi. Mazkur tashabbus doirasida O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki nazorati ostida Milliy Koalisiya tashkil etilgan. Ushbu Koalisiya 19 ta a'zoni o'zaro birlashtirib, ularning asosiy yo'nalishlari sifatida ayollar uchun moslashtirilgan moliyaviy mahsulotlarni ishlab chiqish, moliyaviy va nomoliyaviy xizmatlarni kengaytirish hisoblanadi. Bu kabi qator isohotlar natijasida bugungi kunda mamlakatda ayollar tadbirkorligini moliyalashtirish bo'yicha tijorat banklari tomonidan imtiyozli kreditlar ajratilmoqda. Jumladan "ayollar biznesini moliyalashtirish hajmi 2020-2025- yillarda 4-9 trln. so'mdan 22,7 trln. so'mga oshgan. Shuningdek, birgina 2025-yilning o'zida Milliy Koalisiya tomonidan tadbirkor xotin qizlarga 4,1 trln. so'm moqdoridagi moliyalashtirish manbalari ajratildi hamda "Dilbar", "Ayol Tadbirkor", kabi maxsus foizsiz va imtiyozli kredit mahsulotlari joriy etildi[16]".

Tahlillarga ko'ra, 2025-yilning dastlabki yarmida respublikada faoliyat ko'rsatayotgan tijorat

banklari tomonidan 11,4 trln. so‘m miqdoridagi 261308 ta kreditlar ayollar tadbirkorligiga yo‘naltirilgan. Mazkur davrda mikro, kichik va o‘rta biznesga jami 63,6 trln. so‘m ajratilgan bo‘lib, shuning 19 foizi tadbikor xotin qizlarga ajratilgan. Hududlar kesimida tahlil natijalari amalga oshirilganda, Toshkent shahri bo‘yicha 1,9 trln. so‘m, Toshkent viloyati bo‘yicha 1,2 trln. so‘m va Qashqadaryo viloyati bo‘yicha esa 956 mlrd. so‘m ayollar tadbirkorligiga yo‘naltirilgan. Ushbu 3 ta hudud qolgan hudularga qaraganda tadbikor ayollarga ko‘proq kredit ajratishgan (2-jadval).

2-jadval

**2025-yilning birinchi yarmida Tijorat banklari tomonidan ayollar tadbirkorligiga ajratilgan kreditlar miqdori va soni(mlrd.so‘mda)[17]**

T/r	Bank nomi	Ayollar tadbirkorligiga ajratilgan kreditlar							
		Jami ajratilgan kreditlar		mikro		kichik		o‘rta	
		soni	summasi	soni	summasi	soni	summasi	soni	summasi
Jami		261308	11419,0	109450	3572,2	151461	7055,7	397	791,1
1	Milliy bank	8260	460,7	326	52,1	7838	147,3	96	261,4
2	Xalq banki	75014	1932,2	58679	997,4	16325	914,3	10	20,5
3	Agrobank	44651	1926,6	11251	657,8	33376	1247,6	24	21,1
4	Mikrokreditbank	62474	1623,4	35494	652,4	26967	953,4	13	17,6
5		18509	794,2	414	161,6	18078	603,5	17	29,1
6	Asaka bank	10696	609,6	254	28,1	10422	539,2	20	42,2
7	Ipoteka bank	78	35,8	19	3,0	50	18,2	9	14,6
8	Biznesni rivojlantirish banki	16208	756,2	828	106,0	15375	632,2	5	18,0
9	Turon bank	6978	271,6	207	30,6	6769	176,1	2	64,9
10	Aloqa bank	7571	340,6	286	54,6	7283	285,0	2	0,9
11	Ipak yo‘li bank	1517	657,3	138	261,1	1350	370,6	29	25,6
12	Hamkor bank	2738	524,4	632	144,1	2069	307,2	37	73,1
13	Infin bank	802	77,2	63	17,9	735	49,2	4	10,1
14	Asia alliance bank	387	49,7	27	7,0	353	39,6	7	3,1
15	Boshqa banklar	5425	1359,5	832	398,4	4471	772,4	122	188,7

Tijorat banklari orasida Xalq banki, Agrobank va Mikrokreditbanklar ayollar tadbirkorligiga eng ko‘p kreditlarni yo‘naltirishgan. 2025-yilning birinchi yarmida ushbu 3 ta bank tomonidan mos ravishda 75014 ta, 44651 ta va 62474 ta kreditlar tadbirkor xotin qizlarga ajratilgan va ularning miqdori esa mos ravishda 1932,2 mlrd. so‘m, 1926,6 mlrd.so‘m va 1623,4 mlrd.so‘mni tashkil etgan.

Shuningdek, O‘zsanoatqurilishbank, Asaka bank va Biznesni rivojlantiurish banklari ham tadbirkor ayollarga kreditlar ajratishda faol ishtirok etganini qayd etish joiz. Jumladan, ushbu 3 ta bank tomonidan jami 45413 ta kredit tadbirkorlik sohasidagi xotin qizlarga ajratilgani bugungi kunda moliyaviy institutlarning ham ayollar tadbirkorligiga e‘tiborini ortib borayotganini ko‘rsatadi.

Shuni ham ta‘kidlash joizki, mamlakatdagi tijorat banklari ayollarni ish bilan ta‘minlashda ham faol ishtirok etib xotin-qizlarga o‘zlarining qobiliyati va sharoitidan kelib chiqqan holda ish topishlariga ko‘maklashmoqda. Jumladan, O‘zmilliybank 200 ming, O‘zsanoatqurilishbank 160 ming, Mikrokreditbank 160 ming, Turonbank 150 ming, Xalq banki 150 ming, Agrobank 144 ming, Biznesni rivojlantiurish banki 94 ming, Asakabank 82 ming, Aloqabank 58 ming nafar xotin-qizlarni ish bilan ta‘minlashga ko‘maklashishi belgilangan. Bu kabi loyihalarning olib borilishi natijasida nafaqat ayollarning tadbirkorlik jarayonlarini moliyalshtirish masalalari ijobiy hal etilmoqda, balki ularning moliyaviy savodxonlik darajalari ham mutanosib ravishda oshib bormoqda.

Mamlakatning bugungi kundagi investitsion siyosatining asosiy yo‘nalishlaridan biri bo‘lib ayollar tadbirkorligi hisoblanadi. So‘ngi yillardagi tadbirkor ayollarning daromadi oshishi va ularga

berilayotgan imkoniyatlarning yuqoriligi sohani yanada investitsion jozibador qilmoqda. Xotin-qizlarning moliyaviy savodxonligining oshishi ularga turli xil investitsion loyihalarni ishlab chiqish, risklilik holatini baholash, foydani hisoblab chiqish imkoniyatlarini bermoqda. Xususan, ayollar o'z tadbirkorlik faoliyatlariga investitsiyalarni jalb etish uchun investitsion loyihalarni shakllantirishda iqtisodiy, texnik, ekologik va boshqa turdagi tahlillarni amalga oshirishi va aniq maqsadlarni belgilashi zarurdir. Bu kabi investitsion loyihalar sonining ortib borishi sohaga jalb etilayotgan investitsiya hajmining ham ortib borishiga sabab bo'lmoqda.

Tahlil natijalari ko'rsatishicha, respublikada "2022-yilda ayollar boshchiligidagi kichik korxonalar va mikrofirmalar tomonidan 3824,0 mlrd. so'm miqdoridagi investitsiyalar o'zlashtirilgan. Bu ko'rsatkich 2021-yilning mos davriga nisbatan 824,6 mlrd. so'm ga ko'p bo'lgan"[18].

Tadbirkorlik yo'nalishlariga jalb qilingan investitsiyalar barqaror iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan bir bo'lib hisoblanadi. Tadbirkor xotin-qizlarning faoliyat jarayonlariga investitsiyalar hajmining ortayotgani mamlakatda inklyuziv iqtisodiyot inklyuziv jihatdan rivojlanayotganini ko'rsatadi. Sohaga jalb etilayotgan investitsiyalar o'sish tensiyasiga ega bo'lib, birgina 2021-yilda pasayish kuzatilgan. 2021- yilda 2975,4 mlrd. so'mni tashkil etgan hamda bu ko'rsatkichni o'tgan davr bilan solishtirganda 2192,4 mlrd. so'mga kamroq bo'lgan. 2020 - 2025- yillar oralig'ida tadbirkor xotin-qizlarga yo'naltirilgan investitsiya hajmi sezilarli darajada oshgan bo'lib, dastlabki davrga nisbatan 2025- yilga kelib 4629,2 mlrd. so'mga ko'paygan[19].

Ushbu ko'rsatkichlar tadbirkor ayollarning moliyaviy imkoniyatlardan foydalanish ko'payotganini hamda davlat tomonidan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarning takomillashayotgani bilan izohlanadi.

O'zbekistonda xotin-qizlarning mehnat bozoriga jalb etilishi boshqa rivojlangan yoki daromadi o'rtachadan yuqori bo'lgan mamlakatalar bilan solishtirganda ancha pastligi aniqlandi. Bu esa mamlakatda tug'ilishning yuqori darajada va umr ko'rish darajasining rtib borayotgani bilan izohlanadi.

"2023 yilda 961962 nafar tug'ilish qayd etilgan bo'lib, bu bir yil avvalgi ko'rsatkich bilan solishtirganda 3 foizga ko'p. 2020-2024-yillarda har yili o'rtacha 90 ming nafar ayol homiladorlik va tug'ilish ta'tilini olib, iqtisodiy faol bo'lmagan aholi safiga qo'shilgan. Shuningdek, 2022-yilda oltmish yoshdan oshgan shaxslar 3,2 milliondan ziyod kishini tashkil etgan, bu mamlakatda keksalarning parvarishlashning o'rni ortib borayotganidan dalolar beradi"[20]. Bu kabi omillar ayrim xotin - qizlarni bandlik yoki kasbga tayyorlash dasturlariga jalb qilishda to'sqinlik bo'lmoqda.

Bugungi kunda mamlakatda ayollar tadbirkorligini har tomonlama rivojlantirish davlat siyosatining ustivor yo'nalishlaridan biriga aylanib bormoqda. Bu borada xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlikda amalga oshirilayotgan hududiy lohiyalar ayollar tadbirkorligining kengayishiga muhim hissa qo'shmoqda. Xususan, Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki (XTTB) bilan hamkorlikda respublikadagi barcha hududlarda qishloq xo'jaligi sohasida iqtisodiy tizimni yanada chuqur isloh qilish, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish va uni qayta ishlash jarayonlarini takomillashtirish, qishloq joylarda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish, ayniqsa turizm va hunarmandchilikni rivojlantirish bo'yicha amaliy ishlar olib borilmoqda. Ushbu hamkorlik jarayoni ikki bosqichli bo'lib birinchi bosqich Farg'ona vodiysida qishloq tadbirkorligini rivojlantirish loyihasi bo'lsa ikkinchi bosqich qolgan hududlarda tadbirkorlikni rivojlantirish loyihasi hisoblanadi.

XTTB bilan hamkorlikning birinchi bosqichida "Farg'ona vodiysida qishloq tadbirkorligini rivojlantirish" loyihasi amalga oshirildi. "Ushbu loyihaning umumiy qiymati 300,6 mln. AQSh dollari bo'lib, shundan O'zbekiston Respublikasining ulushi-100,6 mln. AQSh dollari, shu jumladan soliq va bojxona to'lovlari bo'yicha imtiyozlar berish, investitsiya davrida moliyaviy xarajatlarni to'lash shaklidagi ulushi-64 mln AQSH dollari va Loyiha ishtirokchilarining(benefitsiarlar) ulushi- 36,6 mln AQSh dollar ekvivalentini tashkil etgan"[21]. Ushbu loyihaga ajratilgan mablag'lar Andijon, Farg'ona va Namangan viloyatlarida faoliyat yuritayotgan kichik biznes subkeytlari uchun kredit va investitsion mablag'lar ko'rinishida yo'naltirildi hamda qulay biznes muhiti yaratildi. Natijada ushbu hududlarda ayollar tomonidan tashkil etilgan tadbirkorlik subyektlari soni oshdi, mavjud tadbirkorlik faoliyatlari kengaytirildi va ishlab chiqarish jarayonlari har tomonlama modernizatsiya qilindi. Andijon,

Farg'ona va Namangan viloyatlarida aholi zich joylashgan bo'lib, mehnat resurslarining katta qismini ayollar tashkil etadi. Bu esa ayollar uchun yangi ish o'rinlarining yaratilishi hamda o'z tadbirkorlik faoliyatlarini boshlashi uchun yaxshi imkoniyatni taqdim etdi. Ushbu loyiha 2019-2025-yillarga mo'ljallangan bo'lib, bu loyiha uchta komponentni qamrab oladi. Birinchi component tadbirkorlikni rivojlantirish komponenti bo'lib, o'z ichiga murabbiylik va biznes-inkubatsiya, qishloq xo'jaligi tadbirkorlari uchun ayniqsa tadbirkor ayollar uchun biznes inkubatsiya markazlarini qo'llab quvvatlash hamda klasterlar, ishlab chiqarish va sotish zanjirlarini yaratish kabi jarayonlarni qamrab oladi. Birinchi komponentni amalga oshirish uchun 15 mln. AQSh dollari yo'naltirilgan. Loyihaning ikkinchi komponenti moliyalashtirish jarayoni bo'lib, bunda qishloq joylarda mikro, kichik va o'rta korxonalarini moliyalashtirish uchun 167 mln. AQSh dollari yo'naltirilgan. Uchinchi komponent loyihani boshqarish va muvofiqlashtirish jarayoni bo'lib, bu jarayonda loyihani samarali boshqarish va ko'zda tutilmagan xarajatlarga umumiy 18 mln. AQSh dollari yo'naltirilgan. Ushbu loyihani rejali va tartibli amalga oshirilishi natijasida bugungi kunda ushbu hududlarda tadbirkorlar soni, ayniqsa tadbirkor xotin-qizlar soni loyihada oldingi davrga nisbatan sezilarli darajada oshgan.

XTTB bilan hamkorlik asosida tashkil etilgan qishloq tadbirkorligini rivojlantirish loyihasining ikkinchi bosqichi mamlakatning qolgan 10 ta viloyatlarida 2025-2026-yillarda amalga oshirilishi rejalashtirilgan. "Ushbu loyihaning umumiy qiymati 246,8 mln AQSh dollari miqdorida bo'lib, shundan O'zbekiston Respublikasining ulushi 200 mln. AQSh dollari, 3 mln. AQSh dollari soliq va bojxona to'lovlari bo'yicha imtiyozlar berish hamda Loyiha ishtirokchilarining ulushi 43,8 mln. AQSh dollari ajratilishi belgilangan"[22].

Ushbu hamkorlik orqali kredit liniylari orqali moliyalashtiriladigan loyihalarga jami 189, 8 mln. AQSh dollari miqdoridagi mablag'lar XTTB tomonidan yo'naltirilishi belgilangan. Ushbu dasturning asosiy maqsadlaridan biri chekka hududlardagi ayollarni tadbirkorlik bo'yicha qo'llab-quvvatlashga qaratilgan. Ayniqsa, mamlakatning janubiy hududlari hisoblangan Surxandaryo va Qashqadaryo, shuningdek Samarqand viloyatlarida umumiy 4000 nafar xotin – qizlar tadbirkorlik sohasi bo'yicha o'qilishi belgilangan. Xususan, Surxandaryo viloyatida umumiy 1000 nafar xotin-qizlar tadbirkorlik bo'yicha o'qitilishi belgilangan bo'lib, shundan 600 nafar 30 yoshdan oshgan ayollar qamrab olishi ko'zda tutilgan. Ushbu dastur doirasida ayollar tadbirkorligiga 400000 AQSh dollari miqdoridagi grantlar ajratilishi maqsad qilingan hamda kamida 40 ta tadbirlar, seminar va forumlar o'tkazilishi belgilangan. Qashqadaryo va Samarqand viloyatlarida ham mos ravishda ushbu dastur doirasida 1500 nafardan ayollar tadbirkorlik bo'yicha o'qitilishi, shundan har birida 900 nafari 30 yoshdan oshgan ayollar bo'lishi belgilangan. Ayollarni tadbirkorlikka o'qitish, ularda tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha ikkita viloyatda ham kamida 60 ta tadbirlar va o'quv kurslari o'tkazilish ko'zda tutilgan hamda ushbu viloyatlarga ayollar tadbirkorligini rivojlantirish uchun umumiy qiymati 600000 AQSh dollari miqdoridagi grantlar ajratilishi ko'zda tutilgan. Bugungi kunda qishloq tadbirkorligini rivojlantirish loyihasining ayollar tadbirkorligini rivojlantirish yo'nalishi loyihada ko'rsatilgan barcha hududlarda jadal olib borilmoqda. Ushbu Ayollar tadbirkorligini rivojlantirish yo'nalishi orqali chekka hududlardagi ayollarda ham tadbirkorlik sohasi bo'yicha bilim va ko'nikmalar shakllanib, ular ham o'z tadbirkorlik faoliyatlarini boshlashlari uchun yaxshi imkoniyatga ega bo'lmoqda. Ushbu loyihalarni amalga oshirishda loyiha kordinatori va loyihani amalga oshirish jamoasi a'zolari tomonidan taqdimotlar, amaliy tavsiyalar orqali o'qitilib, umumiy o'qitilayotgan ayollarning 80 foizi o'z tadbirkorligini yo'lga qo'yishi belgilangan.

**Xulosa:** O'zbekistonda ayollar tadbirkorligi asosan kichik biznes yo'nalishida jadal rivojlanayotganligi ayollar ko'proq mikrofirmalar va kichik korxonlarni tashkil etayotganidan ko'rish mumkin. Bu turdagi tadbirkorlik subyektlari iqtisodiy jarayonlarga tez moslashuvchanligi va bozor talablariga tezkor javob berishi bilan izohlanadi. Mamlakatda so'ngi yillarda tadbirkor xotin-qizlar soni kundan-kunga ortib ularning jamiyatdagi mavqei mustahkamlanib bormoqda. Shu bilan birgalikda tadbirkorlik sohasida ayollar duch kelayotgan ayrim qiyinchiliklar va to'siqlar ham mavjud bo'lib, ushbu kamchiliklar asosan moliyaviy resurslarga ega bo'lishdagi cheklovlar, moliyaviy savodxonlik,

ijtimoiy omillar, axborot va maslahat xizmatlaridan foydalanishdagi to'siqlar va boshqa bir qancha mumammolar bilan bog'lanadi. Ammo, so'ngi yillarda davlat va mahalliy hokimiat organlari tomonidan tashkiliy va iqtisodiy tomondan qo'llab-quvvatlovlar natijasida bu kamchiliklarga barham berilmoqda. Umumiy olganda, ayollar tadbirkorligi mamlakat iqtisodiyotida muhim ahamiyat kasb etib, aholi orasida bandlikni ta'minlash, oilaviy daromadlarni yaxshilash hamda hududiy rivojlantishni ta'minlovchi asosiy bo'g'inlardan biri sifatida shakllanib bormoqda.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati**

- [1] Hossain Madhobi "Exploring the development of women's entrepreneurship through collective institutional shaping; A thesis submitted in partial fulfilment of the requirements of the University of Brighton for the degree of Doctor of Philosophy.-2023 May. pp.371. PhD\_thesis\_Final\_version\_Madhobi\_Hossain.pdf
- [2] Klare Brindley "Barriers to women achieving their entrepreneurial potential: Women and risk", International Journal of Entrepreneurial Behavior and research. April 2005. Vol.11 Iss 2, pp144-161
- [3] HelenaAhl "Why Research on Women Entrepreneurs needs new directions", Entrepreneurship: Theory & Practice, 30(5): pp595-621. (PDF) Why Research on Women Entrepreneurs Needs New Directions
- [4] Gary S. Becker "Family economics and macro behavior" The AMERICAN ECONOMIC REVIEW, Copyright 2001. -13 p.
- [5] Бабаева Л.В. Деловая сила "слабого пола"/Л.В.Бабаева, А.Е.Чирикова//Эко. - 1996.- №5(263).-с.123-132.
- [6] Alimpieva A. V. Women's entrepreneurship in the Belarusian and Russian public discourse // PRIMO ASPECTU. 2017. № 4 (32). P. 19–30. [Alimpieva A. V. Zhenskoe predprinimatel'stvo v belorusskom i rossiyskom publicnom diskurse // PRIMO ASPECTU. 2017. № 4 (32). S. 19–30] – (In Rus.)
- [7] O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi
- [8] O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/small-business-and-entrepreneurship-2>
- [9] O'zbekiston Respublikasida Ayollar tadbirkorligi bo'yicha moliyaviy kodeksni jpriy etish milliy nizomi. Markaziy bank Nizomi Ayollar tadbirkorligi.pdf
- [10] O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi
- [11] O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi
- [12] O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi
- [13] O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi
- [14] O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi
- [15] O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi
- [16] O'zbekiston Milliy axborot agentligi. [https://uza.uz/oz/posts/ozbekistonda-ayollar-tadbirkorligini-qollab-quvvatlash-we-finance-code-doirasidagi-yutuqlar\\_820616](https://uza.uz/oz/posts/ozbekistonda-ayollar-tadbirkorligini-qollab-quvvatlash-we-finance-code-doirasidagi-yutuqlar_820616)
- [17] O'zbekiston Milliy axborot agentligi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi . [https://uza.uz/oz/posts/ayollar-tadbirkorligiga-berilgan-kreditlar-ulushi-oshmoqda\\_763828](https://uza.uz/oz/posts/ayollar-tadbirkorligiga-berilgan-kreditlar-ulushi-oshmoqda_763828)
- [18] <https://www.sirstat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/10970-tadbirkor-ayollar-rahbarligidagi-kichik-korxonava-mikrofirmalar-tomonidan-asosiy-kapitalga-kiritilgan-investitsiyalar>
- [19] O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi. <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/56882-ayollar-rahbarligidagi-kichik-korxonava-mikrofirmalar-tomonidan-asosiy-kapitalga-kiritilgan-investitsiyalar>
- [20] O'zbekistonda ayollar tadbirkorligi: tahlili va tavsiyalar. [https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-04/report\\_women\\_entrepreneurship\\_in\\_uzbekistan\\_uzb\\_uz.pdf](https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-04/report_women_entrepreneurship_in_uzbekistan_uzb_uz.pdf)
- [21] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 19-iyuldagi "Xalqaro Tiklanish va Taraqqiyot Banki ishtirokida "Farg'ona vodiysida qishloq tadbirkorligini rivojlantirish" loyihasini amalga oshirish

chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4399-son qarori

[22] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 13-iyuldagi "Xalqaro Tiklanish va Taraqqiyot Banki hamda Xalqaro Taraqqiyot Uyushmasi ishtirokida "Qishloq tadbirkorligini rivojlantirish-2-faza" loyihasini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-317-son qarori